



In het kort ...

De tweedelingen 'allochtoon' / 'autochtoon' en 'westers' / 'niet-westers' zijn niet meer passend voor vraagstukken van immigratie en integratie. De migranten zijn inmiddels zo verschillend qua herkomstland en migratiemotief dat ze niet meer onder de overkoepelende termen 'allochtonen' of 'westers' en 'niet-westers' zijn te vangen. Deze labels hebben daarnaast een uitsluitende en onderschikkende werking. De term 'allochtoon' ('van een ander land') is bovendien onjuist voor de tweede generatie omdat die in Nederland is geboren. Ook de tweedeling 'westers' / 'niet-westers' kan beter vervangen worden door een variabel onderscheid naar herkomstgroepen (bijvoorbeeld inwoners met een Nederlandse, Turkse, Poolse achtergrond). Bij het beschrijven van de samenstelling van de bevolking spreekt de WRR in overleg met het CBS over inwoners met een Nederlandse en een migratieachtergrond.

VERSLETEN MIGRATIE-IDIOOM: NIET-SUBTIEL, GELADEN, RANGSCHIKKEND

De tweedelingen 'allochtoon en autochtoon' en 'westers en niet-westers' passen niet langer bij de zeer diverse migratiepatronen. De huidige migratiediversiteit vraagt om verschillende classificaties. De tweedelingen staan ook steeds meer ter discussie vanwege hun beladen, rangschikkende karakter.

COMPONENTEN VAN CLASSIFICATIE

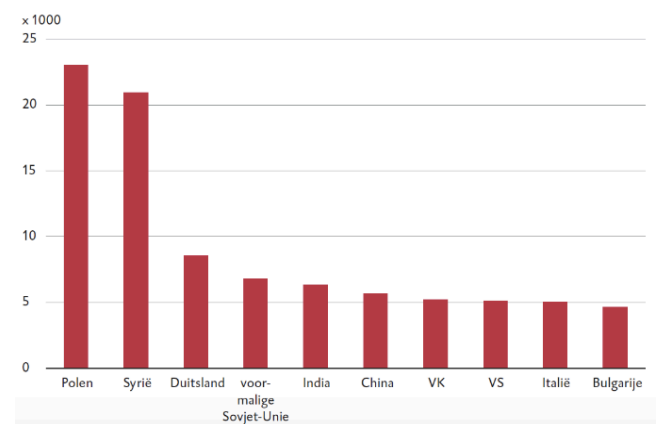
Classificatie naar herkomst bestaat uit verschillende componenten. *Registratie* is het vastleggen en bewaren van gegevens van inwoners. *Dataverwerking* is de manier waarop deze informatie wordt verzameld. *Clustering* of categorisering is de indeling van deze gegevens in groepen om zo de complexiteit te verminderen. *Labeling*, ten slotte, is het toewijzen van termen aan clusters. Voor elke component van classificatie naar herkomst geldt dat er discussie mogelijk is over de wijze waarop de overheid te werk gaat.

Deze verkenning maakt een beredeneerde keuze voor het door de WRR gebruikte idioom in het onderzoeksproject Migratiediversiteit. In het beschrijvende deel van de verkenning staan we stil bij de huidige classificatiepraktijk in Nederland en daarbuiten, de kritiek daarop en de alternatieven. In het beoordelende deel formuleren we afwegingskaders om te bepalen wanneer het zinvol is te classificeren naar herkomst en welke eisen dan te stellen zijn aan clustering en labeling.

DE OPKOMST EN ONTWIKKELING VAN DE TERMEN 'ALLOCHTOON' EN 'AUTOCHTOON'

In 1971 introduceerde sociologe Verwey-Jonker de begrippen 'autochtoon' en 'allochtoon'. 'Allochtoon' betekent letterlijk 'van een ander land'. De term maakte opgang na het WRR-rapport Allochtonenbeleid uit 1989. Het CBS nam de term 'allochtoon' over in de officiële statistieken en voegde daar het onderscheid 'westers versus niet-westers' aan toe.

Top tien van de geboortelanden (exclusief Nederland) van immigranten in 2015

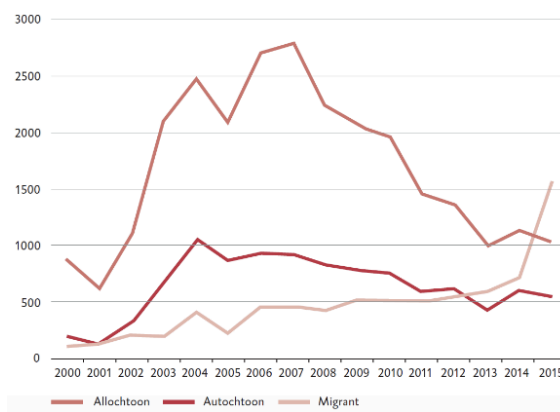
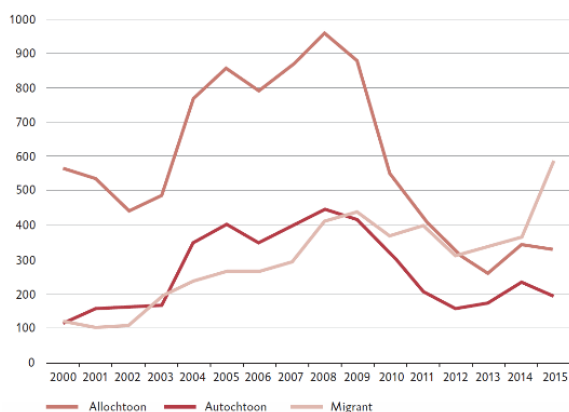


DE HUIDIGE CLASSIFICATIEPRAKTIJK

In het wetenschappelijke, politieke en maatschappelijke debat is al lange tijd een discussie gaande over de termen 'allochtoon en autochtoon' en 'westers en niet-westers'. Sinds 2008 neemt het gebruik van de termen 'allochtoon en autochtoon' af in kranten en parlementaire documenten. Overheden en organisaties kiezen voor andere begrippen, zoals 'migranten' of 'Turkse Nederlanders'. Breed gedeelde alternatieven zijn er niet.

Zoektermen in parlementaire documenten tussen 2000 en 2015

Zoektermen in de krantenbank (Lexis Nexis) tussen 2000 en 2015



CLASSIFICATIE IN ANDERE LANDEN EN INTERNATIONALE ORGANISATIES

Nederland is het enige land ter wereld dat in zijn statistieken onderscheid maakt tussen autochtonen en allochtonen op basis van het geboorteland van iemands ouders. Het is ook een van de weinige landen waar het nationale statistisch bureau zowel het geboorteland van mensen zelf als dat van hun ouders registreert. De buurlanden van Nederland verschillen behoorlijk van elkaar in de classificatie van migranten. In Frankrijk is het taboe om herkomst of etniciteit te registreren. In Duitsland spreekt men van personen met een migratieachtergrond (Migrationshintergrund), waar ook kinderen van migranten onder vallen. De Angelsaksische landen spreken over 'first, second en third+ generations of migrants'. De meeste andere landen spreken over 'migranten' en soms ook over 'nakomelingen van migranten'.

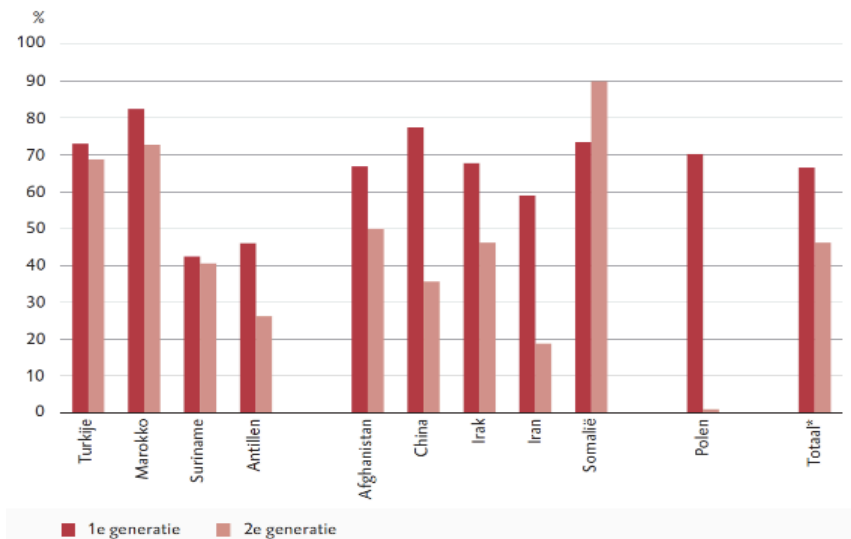
ERVARINGEN EN OPVATTINGEN VAN DE 'ALLOCHTONEN' ZELF

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar wat de mensen op wie de term 'allochtoon' betrekking heeft er zelf van vinden. Uit SCP-onderzoek blijkt dat een meerderheid van de 'eerste generatie' zichzelf wel als 'allochtoon' ziet. Onder de 'tweede generatie' is dat al veel minder het geval. Van hen ziet minder dan de helft zichzelf als allochtoon. Er zijn ook grote verschillen tussen migrantengroepen.



Migranten lijken zichzelf minder als allochtoon te zien naarmate zij zich meer thuis voelen in Nederland, minder problemen ervaren met de Nederlandse taal en een betere arbeidsmarktpositie hebben. Velen ervaren het gebruik van de term 'allochtoon' als negatief en beladen.

Aandeel dat zichzelf ziet als allochtoon naar herkomstgroep en generatie



* Het totaal van de in deze figuur weergegeven groepen

Bron: Leerkes en Dagevos (2016) op basis van SIM 2010/2011 en SING 2009

Percentage migranten van de eerste generatie dat zich als allochtoon ziet naar geboorteland en enkele indicatoren van integratie (%)

	Voelt zich thuis in Nederland	Voelt zich niet (altijd) thuis in Nederland	Ervaart geen problemen Nederlands in een gesprek	Ervaart (soms) problemen Nederlands in een gesprek	Heeft werk / zelfstandige	Geen arbeidsmarkt-participatie
Afghanen	63%	81%	61%	70%	62%	71%
Antillianen	38%	62%	42%	59%	48%	43%
Chinezen	69%	91%	63%	81%	77%	78%
Irakezen	64%	83%	64%	70%	61%	72%
Iraniers	52%	77%	51%	65%	54%	65%
Marokkanen	79%	87%	74%	87%	77%	86%
Polen	59%	84%	47%	76%	69%	73%
Somaliërs	70%	86%	69%	76%	69%	76%
Surinamers	40%	49%	41%	56%	47%	33%
Turken	65%	84%	62%	77%	70%	74%
Totaal	60%	81%	56%	74%	63%	70%

Bron: SIM 2010/2011 en SING 2009

VOORGESTELDE ALTERNATIEVEN

- 1) Beperkte categorisering van alleen eerste generatie
- 2) Juridische categorisering op basis van nationaliteit
- 3) Gedifferentieerde categorisering (naar landen)
- 4) Dubbele of lokale categorisering (Turkse Amsterdammer)
- 5) Zelf gekozen categorisering
- 6) Inclusieve categorisering (eerste generatie autochtonen)

VOORGESTELDE ALTERNATIEVEN

In de afgelopen jaren zijn er verschillende alternatieven aangedragen voor de registratie, dataverwerving, clustering en labeling. Zo valt de registratie bijvoorbeeld te beperken tot de eerste generatie door niet langer het geboorteland van iemands ouders vast te leggen. De dataverwerving is aan te passen door mensen zelf te laten aangeven welke categorie bij hen past. Dichotome clusteringen zijn te vervangen door het onderliggende, gedetailleerde onderscheid naar herkomstland. De clustering en labeling zijn ook inclusiever te maken door alleen de eerste generatie migranten 'allochtonen' te noemen en de tweede generatie, die hier geboren is, voortaan 'autochtonen van de eerste generatie' te noemen. Labeling kan ruimte bieden voor meervoudige identiteiten door het koppelteken-model, waarbij iemand bijvoorbeeld een Turkse Nederlander of Turks-Nederlands burger is.

FUNCTIES EN KEERZIJDEN VAN CLASSIFICATIE NAAR HERKOMST

In het beoordelende deel van de verkenning komt eerst de vraag aan de orde of het wel nodig is om classificaties te herijken en of we niet beter helemaal af kunnen zien van classificatie naar herkomst. Wij stellen ons op het standpunt dat het radicaal afzien van het maken van onderscheid naar herkomst beperkingen met zich meebrengt voor wetenschap en beleid. Kleurenblindheid in de officiële statistieken leidt tot een gebrekkig zicht op achterstanden op het gebied van onderwijs, arbeidsmarkt en gezondheid. Het maken van onderscheid naar migrantengroepen kan zinvol zijn bij de monitoring van problemen, de ontwikkeling van beleid en het bepalen van de effectiviteit van beleid.

AFWEGINGSKADER WANNEER EN HOE CLASSIFICEREN?

Om te kunnen bepalen of classificaties zinvol zijn, is het nuttig een afwegingskader te formuleren. Classificeren naar herkomst is alleen gerechtvaardigd indien dat een legitiem doel dient (eis van legitimiteit), als het aantoonbaar bijdraagt aan dat doel (eis van functionaliteit), als het doel niet op een andere manier valt te bereiken (eis van subsidiariteit) en als de voordelen van classificatie opwegen tegen negatieve effecten (eis van proportionaliteit).

WANNEER CLASSIFICEREN NAAR HERKOMST?

- 1) Dient het een legitiem doel (legitimiteit)?
- 2) Draagt het bij aan het bereiken van het doel (functionaliteit)?
- 3) Kan het doel niet op een andere manier worden bereikt (subsidiariteit)?
- 4) Wegen de voordelen op tegen de nadelen (proportionaliteit)?

HOE CLASSIFICEREN?

Bij de beoordeling van de geschiktheid van clusters en termen zijn twee soorten eisen van belang:

- 1) *Informatieve eisen*: clusters en termen moeten
 - a. voldoende empirische verfijning bieden;
 - b. continuïteit en validiteit van onderliggende indelingen waarborgen;
 - c. zo min mogelijk begripsmatige verwarring veroorzaken.
- 2) *Performatieve eisen*: de termen moeten
 - a. zo min mogelijk uitsluitende werking hebben;
 - b. geen negatieve associaties oproepen;
 - c. zoveel mogelijk nevenschikken en niet onderschikken.

Indien het gerechtvaardigd is om te classificeren naar herkomst dient bij de clusters en termen rekening te worden gehouden met informatieve en performatieve eisen. De informatieve eisen zijn dat clusters en termen voldoende empirische verfijning moeten bieden, dat ze de continuïteit en validiteit van de onderliggende indelingen waarborgen en dat ze zo min mogelijk verwarring veroorzaken. De performatieve eisen zijn dat de termen zo min mogelijk uitsluitende werking moeten hebben, geen negatieve associaties oproepen en zoveel mogelijk nevenschikken in plaats van rangschikken.



NAAR EEN MEERVOUDIG MIGRATIE-IDIOOM

Wat betekent deze analyse voor het WRR-onderzoek rond migratiediversiteit? In grote lijnen geldt hier de regel: alleen classificeren naar herkomst als het niet anders kan en de voordelen opwegen tegen de nadelen. De labels autochtoon en allochtoon zijn niet meer passend. Het label 'allochtoon' is technisch niet correct voor de nakomelingen van migranten, heeft een uitsluitende werking en roept negatieve associaties op. Het onderscheid 'westers versus niet-westers' is niet langer bruikbaar. De verschillen binnen deze twee groepen zijn groot en het onderscheid is rangschikkend. Eén alternatieve tweedeling is echter niet zinvol gezien de grote diversiteit wat betreft de landen van herkomst.

Wat nodig is, is een meervoudig migratie-idioom. De onderzoeksvraag of de beleidskwestie dient het begripkader te bepalen. Onderzoekers of beleidsmakers kunnen dan verschillende labels en indexen hanteren om herkomstlanden te clusteren (zoals EU en niet-EU landen of onderscheid naar werelddelen). Wij zullen zo min mogelijk in algemene termen spreken. Als dat toch nodig is, bijvoorbeeld bij bevolkingsstatistieken, dan spreken we over 'inwoners met een migratieachtergrond' en 'inwoners met een Nederlandse achtergrond'. Ook kinderen van migranten kunnen vallen onder 'inwoners met een migratieachtergrond'.

CASUS: ONDERSCHIED NAAR HERKOMST IN HET ONDERWIJS

In het onderwijs brengen onderzoekers en toezichthouders geregeld verschillen naar herkomst in kaart bij onder meer onderwijsachterstanden, in- en doorstroomcijfers, voortijdig schoolverlaten en baankansen. Zo schrijft de Inspectie van het Onderwijs dat met name de tweede generatie niet-westerse allochtone leerlingen minder vaak dan voorheen doorstroomt naar het hoger onderwijs.

Het maken van onderscheid lijkt hier gerechtvaardigd aangezien herkomst samen met de opleiding van de ouders volgens de Onderwijsraad nog steeds het meest bepalend is voor leerachterstanden, bijvoorbeeld op het gebied van taalverwerving. Maar het onderscheid 'westerse' en 'niet-westerse' leerlingen is daarbij niet informatief en relevant. Bij welke leerlingen zitten de problemen precies? Lang niet alle groepen 'niet-westerse' leerlingen zullen in dezelfde mate problemen ondervinden. Soms zullen ook kinderen van migranten uit Oost-Europa extra ondersteuning nodig hebben. En welke factoren veroorzaken precies de problemen? Worden de problemen verklaard door het feit dat de ouders thuis een andere taal spreken of een ander pedagogisch klimaat gewend zijn? Een onderscheid op basis van taalgroepen (Slavisch, Arabisch, enzovoorts) of op basis van het ontwikkelingsniveau van de herkomstlanden zal dan passender zijn.

CASUS: ETNISCHE RISICOFACTOREN BIJ DIABETES

Diabetes is een aandoening die steeds vaker voorkomt in Nederland. Na correctie voor eigenschappen als leeftijd en BMI, lijkt ook etniciteit een zelfstandige risicofactor te zijn. Zo hebben inwoners met een Surinaamse, Turkse en Marokkaanse achtergrond, ook na correctie voor een aantal achtergrondkenmerken, een verhoogde kans op diabetes. Het is een legitiem doel om etnische risicofactoren voor de kans om diabetes te ontwikkelen in kaart te brengen, omdat daar naar alle waarschijnlijkheid genetische of cultureel bepaalde voedingskenmerken van belang zijn. Voor veel personen in de doelgroep heiligt dit doel het mogelijk pejoratieve middel van het etnisch classificeren. Het lijkt derhalve gerechtvaardigd om in deze casus onderscheid te maken naar mensen met Turkse, Marokkaanse en Surinaamse achtergrond.



CONCLUSIE: NAAR EEN MEERVOUDIG MIGRATIE-IDIOOM

1) Classificeren naar herkomst: als het niet anders kan

- Dient het een rechtvaardig doel (bijv. wegwerken van achterstanden)?
- Draagt het bij aan het bereiken van het doel?
- Kan het doel niet op een andere manier worden bereikt?
- Wegen de voordelen op tegen de nadelen?

2) Migratiediversiteit vraagt om een diversiteit aan clusters en termen

- De labels 'autochtoon' en 'allochtoon' zijn niet meer passend.
- Het onderscheid westers/niet-westers is niet te handhaven.
- Eén alternatief generiek cluster is niet zinvol.
- Afhankelijk van de kwestie andere indelingen maken (bijvoorbeeld arbeidsmigranten, familiemigranten of asielmigranten; inwoners met een Nederlandse, Poolse, Indische achtergrond).
- Inwoners met een migratieachtergrond en met een Nederlandse achtergrond.
- Ook kinderen van migranten kunnen vallen onder 'personen met een migratieachtergrond'.